



EEN
VERHAAL
UIT DE

TWEEDE HELFT DER VEERTIENDE EEUW

door C. Wilkeshuis

JOHANNES HEETTE HIJ, Johannes Kessel, en hij woonde in Duisburg, waar zijn Vader ketels maakte, die aan de koperen kettingen boven de haardvuren werden gehangen. Vandaar zijn naam: Kessel. Toen Johannes, als kleine jongen nog, voor het eerst met zijn Vader en Moeder naar de Kerst-mis ging, die gehouden werd in de nacht vóór de 25 December had dit een onvergetelijke indruk op hem gemaakt. Overal in de kerk glansden de kaarsvlammen, kostbare boeken lagen uitgestald, kleurige tapijten waren opgehangen langs de pilaren en de heerlijkste gewaden, die de kerk bezat lagen uitgestald. Er was muziek van instrumenten en stemmen en de bellen rinkelden. Maar het indrukwekkendst vond Johannes nog de priester, die dit feest leidde. Zijn statiekleed was van glanzende stof, en versierd met kostbare stenen; aan zijn hand droeg hij een ring en het juweel, daarin gevat, flonkerde bij iedere beweging van zijn hand als een waterdruppel, waarin de zon schijnt. En zijn oude gezicht, van alle zijden door de kaarsen beschenen, toonde geen rimpel, en het straalde van louter geluk.

* * *

Toen Johannes de kerk uitging, wist hij wat hij later worden wilde: óók priester. Ja, hij wilde ook in het middelpunt staan van al dat licht en die muziek, en daarbij een kleed dragen, dat minstens even mooi was als van de geestelijke, die zo-even de mis had bediend. De oude Kessel wilde er niet van horen. „Dat is niets voor jou”, had hij gemopperd. „Weet je wel, dat je veel moet leren om het zo-ver te brengen? Schrijven en lezen en koorzingen en weet ik wat meer”. — En Johannes had niet zo'n groot verstand: hij leerde moeilijk



en wat hij de ene dag in zijn hoofd had gezet, was hij grotendeels de volgende dag al vergeten.

„En denk je soms, dat ik geld heb om priesterkleren te betalen? Ik ben blij genoeg, wanneer ik met mijn werk jullie monden open kan houden. Heus, Johan, het is beter, dat je een gewoon vak kiest, waardoor je je brood met je handen kunt verdienen. Je kunt ketels gaan maken, net als ik doe, of je kunt later koopman worden. Kooplui zijn gauw rijk, Johan: wat een handwerksman in een jaar verdient, verdient een koopman soms in een dag”.

Johan gaf echter zijn plannen niet op, en zijn Moeder steunde hem hierin. Maar Vader Kessel was een kopstuk, en gaf evenmin krimp.

Tenslotte zei hij: „Goed, ik zal je laten leren. Kennis komt je altijd van pas. Maar zet je plannen om priester te worden maar uit je hoofd”.

* * *

Johan ging dus naar school en hij leerde er, zoals de gewoonte in die dagen was, Latijn schrijven en lezen en zingen, en hij bestudeerde in moeilijke boeken de wetenschap van die tijd en las er over God en de wereld. Maar het kostte hem veel moeite en geduld. Andere jongens leerden soms zo gemakkelijk: het woei hen aan, en ze hadden hoofden als ijzeren potten waarin alles bewaard bleef wat er eenmaal in gekomen was. Maar hij moest telkens en telkens weer herhalen, en als hij er iets ingezet had, zo stevig, dat hij het nooit meende te zullen vergeten, dan ontdekte hij na enige weken, dat zijn kennis voor het grootste deel vervluchtigd was. Een ander zou moedeloos zijn geworden. Maar Johan werkte er te harder om: soms zat hij nog bij het licht van een kaars te werken, als de anderen naar bed waren en de nachtwacht het uur van middernacht riep. En des morgens vroeg was hij alweer bij de pinken: de vogels floten in de ochtend, en Johannes sloeg het luik van zijn kamer open, greep zijn boek, en begon aan zijn lessen.

„Je moet niet zo hard studeren”, mopperde Vader. „Je wordt er mager van”. Maar Johan wilde priester worden, en geen moeite was hem te veel.

Eindelijk verliet hij de school. Hij had er langer over gedaan dan de meeste jongens, maar toch had hij het getuigschrift ontvangen, dat hij het onderwijs met vrucht had gevolgd.

„En wat ga je nú doen?” vroeg Vader Kessel. „Je zult nu zeker helemàal geen ambitie meer hebben om mij te helpen bij mijn werk. Ik kon anders wel iemand gebruiken om mij bij te staan”.

Zeker, Vader Kessel werd ouder, en er kwamen andere ketelmakers in Duisburg wonen: die waren jonger, ze werkten vlugger en goedkoper, en beter, en het was met de verdienste thuis niet al te best gesteld.

Nee, ketels-maken lachte Johan niet toe. Hoe zou hij ooit van het schrale loontje, dat hij daarmee kon verdienen, priesterkleren kopen, geen gewone priesterkleren, maar kostbare, feestelijke gewaden, zoals de geestelijke in de verre Kerstnacht had gedragen.

* * *

„Ik ga koopman worden”, zei hij.

„Dat is een verstandig woord”, meende zijn Vader. „En als ik je een goede raad mag geven, ga dan naar Brugge. Ik heb gehoord, dat je daar geld als water kunt verdienen”.

Johan ging naar Brugge, waar een vriend van zijn Vader woonde, een oude Duisburger, die arm als een mier naar de koopstad was getrokken, en die nu reeds twee schepen en een pakhuis in volle eigendom bezat.

Het kwam hem nu goed te pas, dat hij had leren schrijven en lezen. Hij werd op het kantoor geplaatst en hield met een paar jongelui van zijn leeftijd de boeken van den koopman bij. Toen hij door zuinig leven wat geld had overgespaard, begon hij voor zichzelf, en omdat hij zuinig en eerlijk was, ging het hem goed.

* * *

„Als je zo doorgaat, Johan”, zei zijn vroegere patroon met wien hij bevriend was gebleven, „word je nog een rijk koopman. Over een paar jaar heb je zelf ook schepen in de vaart en eigen pakhuizen, net als ik”.

Maar daarom was het Johan niet begonnen. Hij wilde nog steeds niets anders dan priester worden. Nu had hij geld om zich een gewaad te kopen, dat misschien tot de schoonste behoorde van heel Vlaanderen, en allicht gaf het geld hem ook nog de kans zich een werkring te verschaffen in een stad, waar de kerken mooier en weidser waren dan in een dorp.

Een koopman kon hem helpen aan enige lappen prachtige stof, die hij net uit het verre Oosten had aangekregen, en daarvan maakte een bekwaam kleermaker hem gewaden. Het kostte hem handen vol geld. — Eens ontmoette hij een bedelende pelgrim, die uit het Heilige Land was aangekomen. De man bood hem een tand te koop aan, die volgens zijn zeggen aan een heilige had toebehoord, en waarvan een genezende kracht moest uitgaan. Johannes kreeg hem voor een grote som in bezit, liet een gouden kruis maken, waarin de tand werd bevestigd, en hing het relikwie om de hals.

* * *

Nu gaf hij zijn handel eraan, en trok naar Utrecht om zich daar tot priester te laten wijden. Met vreugde in het hart was hij te paard gestegen, de kostbare kleren in een pak achter het zadel. Maar onderweg werd hij ziek door de kouden wind en regen van de eerste Decemberdagen, moest enige weken in een vreemde herberg te bed liggen, en kwam te laat voor de wijding in de Bisschopsstad aan.

Hij moest tot een volgende gelegenheid wachten, werd hem gezegd. Johan was diep teleurgesteld, het was immers zó Kerstmis, en als hem niet alles was tegengelopen, had hij misschien nú in zijn prachtige kleding ergens het feest van Christus geboorte kunnen leiden.

* * *

Hij besloot naar Duisburg te gaan, en koos de weg over de Veluwe. Hij had ook een andere weg kunnen nemen, maar misschien meende hij, dat het wilde

landschap, met zijn ruige heiden, zijn hoge bomen en woest kreupelhout het meest met zijn stemming strookte. Maar het weer was zacht en zonnig als op een late zomerdag, en diep was de vrede van de wouden, waar hij eenzaam doorheentrok.

En, terwijl hij door de lichte droom van de bossen reed, begon hij zijn eigen mislukte Kerstfeest uit de gedachte te verliezen, en peinsde hij over het wonder, dat de wereld zich opmaakte om het feest te vieren van een pasgeboren, hulpeloos en nog niets beseffend kind, dat tóch machtiger was dan de Koningen der aarde. Was het niet stéeds zo, dat juist het geringste werd uitverkoren om de macht en de luister van den hemel te doen blijken? Vielen niet de muren van Jericho enkel en alleen door het geluid van trompetten, — en waren het niet vissers, die de wereld veroverden op de legioenen van de Romeinse keizers, — en was niet een kruis een teken van overwinning geworden? Maar toen hij voor de IJsel kwam en de vele torens en torentjes van Deventer tegen de donkerende namiddaglucht zag afsteken, was hij zijn vrome gedachten allang vergeten, en voelde hij weer spijt over de gang van zaken.

* * *

Johan van Kessel wilde die nacht in de stad blijven, en de volgende morgen verder trekken. Maar hoe hij zich ook uitsloofde, het viel hem moeilijk ergens onderdak te vinden. De herbergen waren vol met vreemdelingen en boeren uit de buurt, die in de IJselstad het Kerstfeest wilden vieren. Zijn paard voerde hij aan de teugel mee, en zo trok hij door de zandige straten, van de ene taveerne naar de andere. Ja, hij informeerde op goed geluk zo maar aan de huizen, of men hem daar misschien logies kon verlenen. — Op het laatste sprak hij een jongen van een jaar of vijftien aan.

„Weet jij misschien een adres, waar ik de nacht kan doorbrengen? Er is in Deventer geen bed over naar het schijnt”.

„Ik zal U naar meester Florens Radewijnsz brengen. Daar ben ik in huis met nog twee jongens van de Latijnse school. Als de meester u helpen kan, zal hij u stellig niet wegzenden”.

Onderwijl vertelde de jongen, dat Meester Radewijnsz met een aantal vrome mannen in één huis samenwoonde. Monniken waren ze niet en het huis waar ze verblijf hielden, was ook geen klooster. Maar ze leefden toch geheel anders dan gewone mensen: ze verdienden geld door het afschrijven van boeken, en dat stortten ze in een algemene kas, een deel hiervan hadden ze nodig voor hun onderhoud, maar het vele, dat er overschoot gaven ze aan de armen. Ze noemden zich, omdat ze in gemeenschap leefden: broeders des gememen levens, ze preekten veel, en troostten de bedroefden en zochten in Mei langs de rivier en in de weilanden kruiden voor de zieken, ze probeerden de melaatsen op te beuren, die door hun besmettelijke ziekte neus en handen soms hadden verloren en die met hun ratel de gezonden waarschuwden hen te mijden, ze namen arme leerlingen van de Latijnse school in hun huis op, en lieten hen verdienen, door ze boeken te geven om over te schrijven.

„U zult het eenvoudige voor lief moeten nemen”, zei de jongen. „En vandaag vooral, want broeder Henricus Vollenzoon heeft gekookt, en die kan het



niet. De broeders zorgen om de beurt voor het eten, en de ene verstaat de kunst beter dan de andere”.

* * *

Daar waren ze er.

Johannes Kessel bond zijn paard vast aan een stoeppaal, en volgde de jongen naar binnen. Een tengere man, gekleed in een grijze lijfrok en grijze broek, met een grijze mantel aan en een grijze muts op voor de kilheid van het winterse gebouw, stond hem te woord.

Hij had een levendig gezicht. Ja maar natuurlijk, Johan Kessel kon er heel goed de nacht doorbrengen. Er was nog net een bed over. Het was alles maar

heel eenvoudig, en de reiziger was misschien beter gewend, maar Jezus zelf had geen steen gehad om het hoofd op neer te leggen, en zo beschouwd was ieder bed eigenlijk een luxe. — En het eten was maar heel simpel, want kon men niet in de Bijbel lezen, dat men niet bezorgd moet zijn over hetgeen men eten en drinken zal

„Wij willen Christus navolgen”, zei Florens „wij kennen hier geen ander



verlangen en geen andere liefde meer, wij prediken de Goede Boodschap door woord en door daad. maar komaan, als u denkt, dat u zich hier voor deze éne nacht thuis zult gevoelen”

Voor deze ene nacht?
Voor deze éne nacht?
Langer niet, Johan Kessel? Niet voor je hele leven?

* * *

Hij volgde de meester naar binnen, en hij zag op de gangetjes, die ze langs kwamen, deuren open-

staan, en in kleine vertrekken zaten mannen boeken over te schrijven. Ze hadden hun voorbeeld op hun bed liggen en het nieuwe perkament, waarop ze met hun ganzenveren de fijne letters tekenden hadden ze op hun knieën liggen.

„We hebben nog niet veel meubels”, lichtte Meester Florens toe. „En waarom zouden wij het gerieflijk hebben wanneer Hij”

Door de gang liep een jongeman in veel te grote schoenen en in kleren, die vormloos als een zak om hem heen hingen.

„Dat is één van onze leerlingen” vertelde Floris Radewijnsz. „Waarom zouden wij fraai gekleed en gemakkelijk geschoeid gaan, wanneer Hij”

* * *

Nu dacht Johan Kessel aan de fraaie priestergewaden, die nog op zijn paard gepakt lagen. Oosterse stoffen van grote waardij, en fraaie sluitingen van edel metaal En hij keek naar de man, die tegenover hem zat in zijn grauwe kleding, zonder enige opsmuk.

En dan weer zag Johan zichzelf in de kerk, pronkend met zijn gewaden, eerzuchtig, begerig op te vallen en te schitteren, en hij vergeleek zich dan met Florens Radewijnsz, die de eenvoud zelf was, maar uit wiens nederig gelaat en woorden het licht van de hemel scheen als de zon door een perkamenten venster. Wat kies je, Johan Kessel, je rijke kledij of deze grauwe stof?

En ga je morgen alweer weg, of blijf je hier soms, je hele leven, tot de dood je wegraapt?

* * *

„Maar kom, het is tijd om te eten”, zei Florens, toen er twee slagen op een houten bord werden gegeven, die luid door het huis weerklonken.

Hij leidde zijn gast naar de eetzaal, waar de broeders één voor één binnenkwamen, op de grond gingen zitten, en zich een servet over de knieën legden.

Kessel nam plaats in de kring, en hij verwonderde zich erover, dat de broeders zo weinig spraken en zo geduldig wachtten, tot de spijsen werden binnengebracht.

„Het is beter niets te zeggen dan woorden te gebruiken, die nergens toe dienen”, zei Florens. Toen haalde hij vanuit zijn lijfrok een boekje te voorschijn, waaruit hij enige goede bladzijden voorlas.

Daar ging de deur open, en Broeder Henricus Vollensz. kwam binnen met een grote schotel, waarop hij de koeken had gelegd, die hij deze dag had gebakken.

Hij ging de kring langs, en op ieder servet kwam nu een koek.

„Ze zijn nóg minder gelukt dan gewoonlijk”, verontschuldigde Henricus zich.

„Ik denk, dat ik het vuur in de oven te heet heb laten branden. Vanbuiten hebben de koeken een zwarte korst en vanbinnen zijn ze nog niet gaar. En het vlees is ook niet goed geworden”.

Maar ieder van de mannen wist, dat broeder Henricus, als hij de kookbeurt had, de vorige nacht reeds om twaalf uur opstond, zijn gebed zei, en dan naar de keuken trok om toch maar op tijd klaar te zijn. En in de keuken zelf verdeelde hij zijn tijd nog tussen de spijsen en het gebedenboek.

Niemand klaagde, en de mannen zetten de tanden in het verbrande brood, en ze probeerden net te doen, alsof het goed gebakken was. Florens zei: „Dit brood is smakelijk door de liefde, waarmee je het hebt gebakken, Henricus.

„Waarom zouden wij klagen, terwijl Hij brood heeft gegeten, dat bitterder was?”

„Ik zou hier kok kunnen worden”, schoot het plotseling door Kessels gedachten.

„Ik zou iedere dag opnieuw kunnen dienen, dienen, dienen — zoals Hij”.

Wat kies je nu eigenlijk Johannes, de feestelijk verlichte kerk of de donkere keuken?

* * *

Toen de maaltijd was afgelopen, bleven de broeders nog even in de kring zitten. Johannes zag zichzelf weer rijden over de Veluwe, en de gedachten, die hem daar hadden beziggehouden, kwamen terug. De bazuinen het kruis het kind Was het niet zó, dat je niets meer voor je zelf moest verwachten, dat je jezelf moest vergeten, dat je leeg van jezelf moest worden om vol te kunnen worden van God? Hij zag deze stille mannen om zich heen, die de armoede hadden gezocht, en daardoor de rijkdom van de hemel hadden gevonden.

Wat doe je, Johan Kessel?

Wat kies je?

Nu wendde Kessel zich naar Florens, en zei: „Meester Radewijnsz. er is hier één bed over. Mag ik dat hebben . . . voor altijd?”

Florens zag hem aan, zonder dat hij ook maar in het minst verwonderd scheen.

„Het is goed”, antwoordde hij.

„En mag ik dan kok worden?”

„Waarom?”

„Omdat dit het vuilste en moeilijkste werk is, en omdat ik daardoor het beste kan dienen”.

„Het is goed”, antwoordde Florens weer, alsof hij alles al lang te voren had geweten. Toen deed hij het dankgebed.

* * *

Zo kwamen de broeders des Gemenen Levens aan een kok. Hij verkocht zijn paard en zijn prachtige kleding, en schonk zijn geld en zijn relikwie aan de broederschap, in de kerk zat hij in de armenbank, en soms kon men hem op straat aantreffen, vragende om een aalmoes voor een pelgrim, die op reis was naar het hemelse Jeruzalem. Soms ook sprak hij tot de jongens van de school, die zich verzameld hadden op het binnenplein van het fraterhuis, en hij leerde hun, dat niet de mannen met geleerdheid zalig werden gesproken, maar wel de armen van geest.

En zo vierde hij ook zijn Kerstfeest in Deventer enige dagen nadat hij het Broederhuis had betreden: een gelukkiger Kerstfeest dan hij zich ooit had kunnen dromen.

* * *

In 1398 raapte de dood Johan Kessel weg, toen de pest in Deventer heerste en de meeste broeders met de leerlingen waren gevlucht naar Amersfoort, maar toen de kok was gebleven om voor de zieken de spijzen te kunnen klaarmaken in de keuken, die hem liever was dan de kerk op Kerstmis.

